

ปัญหาทางกฎหมายในการห้ามฟ้องหย่า

Legal Problems on Divorce Action Ban

ภาณุ พิมพ์แปร^{1*} และ ศิรภา จำปาทอง²

Panu Pimprae^{1*} and Sirpa Jumpatang²

^{1*} นักศึกษาปริญญาโท คณะนิติศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรังสิต ถนนพหลโยธิน ตำบลหลักหก อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี 12000

² นาวาเอกหญิง ดร.ศิริภา จำปาทอง อาจารย์ประจำหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรังสิต ถนนพหลโยธิน ตำบลหลักหก อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี 12000

^{1*} Graduate student in Master of laws ,Rangsit University,Phahonyothin Rd.,, Lak-hok,Patumtanee,Thailand 12000

² Lecturer in Master of Laws faculty, Rangsit University Phahonyothin Rd.,,Lak-hok Patumtanee Thailand 12000

*Corresponding author, E-mail: panu9859@gmail.com

บทคัดย่อ

ครอบครัว เป็นหน่วยย่อยพื้นฐานของสังคมที่เรารู้จักกันดี โดยปกติมักประกอบไปด้วยสามี ภรรยา และบุตร การเป็นครอบครัวเริ่มต้นขึ้นจากเมื่อชายและหญิงได้ทำการสมรสกัน และดำเนินต่อไปจนกระทั่งคลอดบุตรคนแรก คนที่สองและคนถัดๆ ไปจนกระทั่งบุตรทั้งหลายแยกย้ายออกจากบ้านไปทำการสมรสก่อตั้งครอบครัวของตนเองขึ้นมาใหม่ ครอบครัวบางครอบครัวอาจไม่มีบุตรตลอดชีวิตของสามีภริยาก็ได้ และในทำนองเดียวกันครอบครัวบางครอบครัวก็อาจมีเพียงบิดาหรือมารดากับบุตรเท่านั้น ซึ่งอาจเกิดขึ้นเพราะสามีหรือภริยาฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตายหรือหย่าร้างเลิกรากันไป เรื่องการหย่าร้างของสามีภริยาในยุคปัจจุบันนี้นับวันจะมีแต่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ งานวิจัยเล่มนี้จึงมุ่งที่จะแสดงให้เห็นถึงหลักเกณฑ์ และแนวคำพิพากษาในเรื่องการห้ามฟ้องหย่า ที่บัญญัติในมาตรา 1517 และ 1518 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย โดยศึกษาเปรียบเทียบกับห้ามหย่าตามกฎหมายต่างประเทศ เพื่อหาข้อบกพร่องและอาจจะนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมไทยในการปรับปรุงแก้ไขกำหนดสิทธิของสตรีในขณะตั้งครรภ์ หรือคลั่งจากการคลอดบุตร โดยกำหนดเป็นข้อห้ามเพิ่มเติมห้ามสามีฟ้องหย่าภริยาในขณะตั้งครรภ์หรือเพิ่งผ่านการคลอดบุตรต่อไป ซึ่งจากการศึกษานี้เหตุที่จะฟ้องหย่าไว้ในมาตรา 1516 ซึ่งมีอยู่ 10 ประการ โดยเหตุผลทั้ง 10 ประการนั้นล้วนแต่เป็นเหตุสำคัญที่จะทำให้ชายหญิงไม่สามารถอยู่กันเป็นสามีภริยาร่วมกันต่อไปได้ แต่เมื่อมีเหตุฟ้องหย่าเกิดขึ้นแล้วในบางกรณีคู่สมรสฝ่ายที่มีสิทธิฟ้องหย่าตามที่บัญญัติเอาไว้ว่าจะสามารถฟ้องคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งต่อศาลเพื่อให้ศาลพิพากษาให้หย่าขาดจากการเป็นสามีภริยากันได้ในทุกกรณีไป ด้วยเหตุนี้เองกฎหมายกลับมิได้บัญญัติถึงข้อห้ามที่จะไม่ให้คู่สมรสหย่าร้างกันได้โดยง่าย

คำสำคัญ : ห้ามฟ้องหย่า

Abstract

A family is generally a well-known basic unit of society, usually consisting of husband, wife and children. The family begins when a man and a woman marry together and continue cohabitation until the first child was born, followed by the second and possibly the next ones. Family is maintained until all offspring have separated to form their own families by new marriage and found new families. Some families may have no children throughout the lives of husband and wife. Similarly, some family may consist of only father or mother and a child. This happens because the husband or wife dies or divorces or separates. The divorce rate of husband and wife nowadays seems to increase. This dissertation aims to illustrate the criteria and the judgments tract on ban or prohibition of divorce claim as in the provisions of Section 1517 and 1518 of the Civil and Commercial Code of Thailand. By comparing the divorce ban according to the foreign countries' laws with Thailand's, defects and some points may be applied to suit the social condition in Thailand to amend the law further. The regulation of the right of women during and after childbearing, in order to prescribe the additional prohibition, is that the husband could not file for a divorce against his wife during and after childbearing. From the study of the causes of divorce in Section 1516, 10 possibilities which may lead to divorce action, entirely focus on all the essential grounds that cause a man and a woman to be unable to cohabit together as husband and wife. Nonetheless, when there is divorce, in some cases, the spouse who has the right to divorce according to the legal provision cannot always sue the other spouse to the Court for divorce. Instead, the law has prohibited a spouse to file for divorce easily.

Keyword: ban of divorce claim

1. บทนำ

การที่ชายและหญิงตัดสินใจใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันถือเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างครอบครัว โดยเมื่อมีการจดทะเบียนสมรสกันตามที่กฎหมายกำหนดแล้ว สิทธิตามกฎหมายก็เข้ามาคุ้มครอง เข้ามารับรองให้เกิดสถาบันครอบครัวขึ้น แต่เมื่อวันเวลาผ่านไปวิถีชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนไป ปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำรงชีวิตเพิ่มมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นสภาวะความเป็นอยู่ ค่าครองชีพ หรือทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไป จากการที่ต้องการใช้ชีวิตร่วมกัน ต่อมาอาจจะไม่ต้องการที่จะอยู่ร่วมกัน จึงทำการหย่าขาดจากกันตามกฎหมาย ซึ่งทำให้การสมรสนั้น

สิ้นสุดลงนอกเหนือไปจากการตายหรือศาลพิพากษาให้เพิกถอน (ชาติชาย อัครวิบูลย์, 2552)

กฎหมายจึงได้กำหนดวิธีการสิ้นสุดแห่งการสมรสโดยการหย่าขาดจากกันไว้ 2 กรณี คือ การหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรส และการหย่าโดยคำพิพากษาของศาล ซึ่งตามข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติระหว่างปี พ.ศ. 2547 ถึงปี พ.ศ. 2556 มีจำนวนคู่สมรสหย่าร้างจำนวนทั้งสิ้น 1,031,041 ราย ในกรณีนี้เฉพาะข้อมูลปี 2556 มีคดีฟ้องหย่าต่อศาลเยาวชนและครอบครัวกลางจำนวนทั้งสิ้น 802 คดี อย่างไรก็ตามมีคำพิพากษาศาลฎีกาห้ามมิให้คู่สมรสทำการหย่า เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1633/2542 กรณีที่แยกกันอยู่หากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจาก

ไปเองโดยมิใช่ฝ่ายหนึ่งบังคับ ฝ่ายที่จากไปจะอ้างว่าอีกฝ่ายหนึ่งไม่ช่วยเหลือไม่ได้ ไม่ถือเป็นเหตุฟ้องหย่า เป็นต้น หรือกรณีที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ยินยอมกับการหย่านั้น การหย่าโดยคำพิพากษา กฎหมายกำหนดให้อาศัยเหตุฟ้องหย่าตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 เท่านั้น (ประสพสุข บุญเดช, 2554) แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้กฎหมายกำหนดให้มีเหตุฟ้องหย่าเกิดขึ้น แต่ในบางกรณีคู่สมรสฝ่ายที่มีสิทธิฟ้องหย่าก็ไม่สามารถที่จะฟ้องคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งต่อศาลเพื่อขอให้พิพากษาหย่าขาดจากการเป็นสามีภริยากันได้ ถ้าเหตุฟ้องหย่านั้นเป็นเพราะฝ่ายหนึ่งมีส่วนก่อให้เกิดขึ้นก็ดี ยินยอมก็ดี หรือรู้เห็นเป็นใจด้วยก็ดี ให้อภัยแก่อีกฝ่ายหนึ่งก็ดี หรือเหตุหย่านั้นเกิดขึ้นเพราะการกระทำของฝ่ายที่ฟ้องหย่า กฎหมายไม่ให้ฝ่ายดังกล่าวอ้างเหตุหย่าขึ้นฟ้องหย่าได้ โดยจะบัญญัติเป็นข้อห้ามในการฟ้องหย่าไว้ในกฎหมายเป็นกรณีๆ ไป

ข้อห้ามในการฟ้องหย่าตาม มาตรา 1517 และ มาตรา 1518 นั้นยังคงมีประเด็นที่น่าสนใจอยู่หลายประการ เช่น การกระทำถึงขั้นใดถือว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย กรณีใดคือความยินยอม หรือการรู้เห็นเป็นใจนั้นจะต้องมีเพียงใด การจับผิดเพื่อให้ได้ความจริง อีกทั้งการให้อภัยนั้นจะต้องให้อภัยทุกๆ ครั้งสำหรับความผิดหรือไม่ จะเห็นได้ว่าในกฎหมายครอบครัวในต่างประเทศได้กำหนดข้อห้ามในการฟ้องหย่าไว้มากกว่ากฎหมายครอบครัวไทย จึงสมควรศึกษาเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างเพื่อใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขกฎหมายต่อไป

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการห้ามฟ้องหย่าตามกฎหมายลักษณะครอบครัวของ

ประเทศไทยตั้งแต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ.2478 จนถึงปัจจุบัน

2. เพื่อศึกษาบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวกับการห้ามฟ้องหย่าตามกฎหมายครอบครัวของต่างประเทศ

3. เพื่อพิจารณาและวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายครอบครัวไทยกับกฎหมายครอบครัวของต่างประเทศ เพื่อหาข้อบกพร่องของกฎหมายเรื่องการห้ามฟ้องหย่า และนำกฎหมายของต่างประเทศมาประยุกต์ใช้กับสภาพสังคมไทยเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับการใช้กฎหมายในยุคปัจจุบัน

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้วิธีการศึกษาวิจัยโดยการวิจัยเอกสาร ศึกษาถึงหลักเกณฑ์เรื่องการฟ้องหย่าและการห้ามฟ้องหย่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยจะทำการศึกษาเฉพาะส่วนข้อห้ามฟ้องหย่า จากเอกสารต่างๆ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกา ตัวบทกฎหมาย บทความ และหนังสือต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น และจากนั้นจะได้ทำการวิเคราะห์ถึงประเด็นปัญหาเกี่ยวกับเหตุฟ้องหย่าต่อไป

4. ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์

จากการศึกษาข้อห้ามในการฟ้องหย่า ตาม มาตรา 1517 และ มาตรา 1518 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พบว่าตั้งแต่ก่อนมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พุทธศักราช 2478 ตลอดมาจนมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พุทธศักราช 2519 ที่มีการบัญญัติเพิ่มเติมข้อยกเว้นในเหตุฟ้องหย่าเรื่องการให้อภัยเข้ามาเป็นครั้งแรก คำสร

กำแพงและประตูและสุเมธ จานประดับ, 2547) หลังจากนั้นจนถึงมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พุทธศักราช 2533 ก็ไม่มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงเรื่องข้อยกเว้นในเหตุฟ้องหย่าจนถึงปัจจุบัน เป็นที่น่าสังเกตว่าเรื่องข้อห้ามในเหตุฟ้องหย่านี้ มาตรา 1517 และมาตรา 1518 ได้บัญญัติข้อยกเว้นไว้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ (1) ข้อยกเว้นเด็ดขาด และ (2) ข้อยกเว้นที่เปิดช่องให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจได้ กล่าวคือ (1) ข้อยกเว้นเด็ดขาด เป็นข้อห้ามในการฟ้องหย่าที่กฎหมายบัญญัติไว้ชัดเจน เมื่อกรณีเข้าข้อยกเว้นตามที่กฎหมายบัญญัติเป็นเงื่อนไขไว้แล้วก็จะมิผลทำให้ไม่อาจฟ้องหย่าได้ ได้แก่ กรณีตามมาตรา 1517 วรรค 1 และวรรค 2 คือ กรณีที่สามีหรือภริยาได้อินยอมหรือรู้เห็นเป็นใจในการกระทำที่เป็นเหตุฟ้องหย่าตามมาตรา 1516 (1) และ (2) หรือกรณีที่เหตุฟ้องหย่าได้เกิดขึ้นกับฝ่ายหนึ่งเพราะการกระทำของอีกฝ่ายหนึ่งตามมาตรา 1516 (10) ฝ่ายที่กระทำให้เกิดเหตุนั้นๆ จะฟ้องหย่าอีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้ และอีกกรณีหนึ่งคือ การที่ฝ่ายมีสิทธิฟ้องหย่าได้กระทำการที่แสดงให้เห็นว่าได้ให้อภัยกับการกระทำของอีกฝ่ายหนึ่งแล้วฝ่ายที่ให้อภัยก็ไม่สามารถฟ้องหย่าอีกฝ่ายหนึ่งได้ตามมาตรา 1518 (2) ข้อยกเว้นที่เปิดช่องให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจได้เป็นข้อห้ามในการฟ้องหย่าที่กฎหมายบัญญัติเปิดช่องเอาไว้เพื่อให้ศาลใช้ดุลพินิจตามความเหมาะสมและตามความยุติธรรมแล้วแต่กรณีเพื่อมิให้เกิดการฟ้องหย่าโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ได้แก่ กรณีการผิดค้นข่มขืนตามมาตรา 1516 (8) ที่สามีหรือภริยาผิดค้นข่มขืนที่ให้เป็นหนังสือในเรื่องความประพฤติ ถ้าศาลเห็นว่าความประพฤติของสามีหรือภริยาอันเป็นเหตุให้ทำผิดค้นข่มขืนเป็นเหตุเล็กน้อยหรือไม่สำคัญเกี่ยวแก่การอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยาโดยปกติสุข ศาลจะไม่พิพากษาให้หย่าได้ตาม มาตรา 1517 วรรค 3

ข้อห้ามในการฟ้องหย่านี้จึงเปรียบเสมือนเป็นเหตุที่กฎหมายบัญญัติไว้เพื่อปิดช่องทางการฟ้องหย่าโดยไม่สุจริตหรือไม่มีเหตุผลอันสมควร แต่อย่างไรก็ดีเมื่อเป็นข้อยกเว้นก็จำต้องตีความโดยเคร่งครัดตามที่มาตรา 1517 และมาตรา 1518 กำหนดไว้เท่านั้น จะตีความหมายขยายความมากไปกว่าที่กฎหมายกำหนดไม่ได้ เพราะมิฉะนั้นจะทำให้ข้อยกเว้นกลายเป็นหลักและทำลายเหตุหย่าตามที่กฎหมายบัญญัติไปได้หมดจึงเป็นไปได้ที่จะตีความขยายข้อยกเว้นมากไปกว่าที่กฎหมายกำหนด

ตามกฎหมายอิสลามสำหรับใช้บังคับใน 4 จังหวัดภาคใต้ นั้นข้อห้ามในการฟ้องหย่าได้มีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจนเช่นกัน โดยบัญญัติไว้มีลักษณะที่แตกต่างจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ถึงกรณี ที่กำหนดว่าหากฝ่ายผู้ร้องได้รู้ถึงเหตุที่จะฟ้องหย่าก่อนการสมรสก็จะนำเหตุนั้นๆ มาฟ้องเพื่อขอให้ขาดจากการสมรสไม่ได้ ซึ่งจะต่างจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 (มุหัมมัด บิน อิบรอฮีม บิน อับดุลลอฮ ฮัด, 2551)

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ของไทยนั้นได้กำหนดข้อห้ามในการฟ้องหย่าไว้เพียง 2 มาตราเท่านั้น เมื่อเปรียบเทียบกับข้อห้ามในการฟ้องหย่าในกฎหมายต่างประเทศ จะเห็นได้ว่าในต่างประเทศได้กำหนดไว้มีลักษณะที่คล้ายกับประเทศไทย แต่ก็ยังมีข้อแตกต่างกันบางประการในส่วนของการใช้ดุลพินิจ และแตกต่าง อย่างสิ้นเชิง ไม่ว่าจะเป็นข้อห้ามในการฟ้องหย่ากรณีที่ฝ่ายหญิงกำลังตั้งครรภ์หรือหลังจากคลอดบุตรภายใน 1 ปีตามกฎหมายครอบครัวของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน กล่าวคือ กรณีที่ไม่ต้องด้วยลักษณะต่างๆ ดังนี้ ธรรมเนียมประเพณีจะสามารถหย่าภริยาได้โดยอาศัยเหตุหย่าโดย ไม่มีสัมมาคาราวะแก่บิดามารดาสามี ไม่สามารถให้

กำเนิดลูกชายได้ กระทำชู้หรือเป็นผู้มีภักมากในกาม ฯลฯ (ศุภวดี บุญญวงศ์, 2548) หรือกรณีของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีหลักที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตามคัมภีร์ที่เป็นกฎหมายโบราณ ถ้ามิใช่กรณีฝ่ายชายหนีไปจากฝ่ายหญิง ฝ่ายชายไม่ชอบฝ่ายหญิง เพราะญาติผู้ใหญ่ หรือฝ่ายหญิงไม่ชอบฝ่ายชาย จึงหนีออกจากบ้านและแบ่งทรัพย์สินสมบัติ กรณีเช่นนี้ตามกฎหมายข้อ 27 ธรรมนูญสหประชาชาติของลาว ฝ่ายเมียจะหย่าล้างกันมิได้ (จันทกร อ่อนมณีสอน, 2554) หรือกรณีที่กฎหมายกำหนดให้มีระยะเวลาเพื่อให้คู่สมรสทั้งสองฝ่ายมีโอกาสประนีประนอมกัน หรือได้ใคร่ครองใคร่ครอง ตามกฎหมายของประเทศฟิลิปปินส์ หรือกรณีกฎหมายเปิดช่องให้ศาลใช้ดุลพินิจว่าจะให้มีการหย่ากันหรือไม่โดยศาลจะคำนึงถึงผลกระทบต่อบุตรหรือความยากลำบากของคู่สมรสอีกฝ่ายหากอนุญาตให้หย่าขาดจากกัน (ธวัชชัย มิตรโกศล, 2551) ซึ่งข้อห้ามในการฟ้องหย่าดังกล่าวเหล่านี้มิได้มีการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 แต่อย่างใด

5. บทสรุป

งานวิจัยนี้จะมุ่งพิสูจน์ให้เห็นถึงข้อห้ามในการฟ้องหย่าตามกฎหมายครอบครัวที่มีลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปเพราะนับตั้งแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (10) พุทธศักราช 2533 ในวันที่ 27 กันยายน พุทธศักราช 2533 ถึงปัจจุบันเป็นระยะเวลา 21 ปี มิได้มีการปรับปรุงกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมได้มีการปรับปรุงกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมแต่อย่างใด แม้กระทั่งเหตุฟ้องหย่าจะได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อให้สตรีมีสิทธิเท่าเทียมกับชายทุกด้านแล้วก็ตาม จากการศึกษากฎหมายบางประเทศพบว่ากฎหมายของ

ประเทศที่พัฒนาแล้วมีการบัญญัติข้อห้ามฟ้องหย่าไว้เพื่อคุ้มครองสตรี ครอบครัว และบุตรมากขึ้น ซึ่งมีการคุ้มครองดีกว่าในกฎหมายครอบครัวไทย

ดังนั้นจึงควรมีการแก้ไขปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ในเรื่องข้อห้ามในการฟ้องหย่าให้มีความเป็นธรรมจากอดีตที่ผ่านมา ดังเช่น คำพิพากษาที่ 55/2465 ที่ฝ่ายชายมิได้เลี้ยงดูฝ่ายหญิงเป็นภริยา แต่ด้วยความเป็นคู่สมรสที่ถูกต้องตามกฎหมายทำให้ฝ่ายชายฟ้องหย่าได้ เป็นต้น ดังนั้นจึงควรคำนึงถึงสภาพสังคมและความเป็นอยู่ของสถาบันครอบครัว รวมตลอดถึงการอุปการะเลี้ยงดูบุตรในอนาคตเพื่อก่อให้เกิดความผาสุกแห่งสังคมไทยภายใต้ซึ่งการคุ้มครองสตรี ครอบครัวและบุตรได้ดียิ่งขึ้นต่อไป

ควรเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 เพื่อให้มีความชัดเจน ครอบคลุมกับพฤติการณ์ต่างๆ ให้มีความเหมาะสมและเพื่อคุ้มครองสถาบันครอบครัวเพื่อให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น โดยเสนอแนะแนวทางดังนี้

- (1) เห็นว่าควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 โดยกำหนดให้ห้ามมีการฟ้องหย่าในขณะที่ภริยากำลังตั้งครรภ์และภริยาซึ่งผ่านพ้นการคลอดบุตรได้เพียง 1 ปี แต่สมควรให้มีข้อยกเว้นไว้ว่าเว้นแต่เป็นความต้องการของฝ่ายภริยาเอง
- (2) เห็นควรบัญญัติกฎหมายเพิ่มเติมในเรื่องเกี่ยวกับคดีพิพาทในปัญหาครอบครัวและมรดกระหว่างอิสลามศาสนิกชนทั้งคู่ หรือในกรณีที่ผู้ร้องขอในคดีไม่มีข้อพิพาทเป็นอิสลามศาสนิกชนก็ควรให้นำเอากฎหมายอิสลามมาใช้บังคับ โดยไม่จำกัดเขตพื้นที่เฉพาะใน 4 จังหวัด คือ จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูลเท่านั้น โดยมีการเริ่มต้นจัดตั้งหน่วยงานในภูมิภาคและมีดาโต๊ะยุติธรรมเพื่อพิจารณาให้เท่าเทียมกันตาม

กฎหมายอิสลาม และกรณีที่เมื่อคู่สมรสฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด
ได้รู้อยู่ก่อนการสมรสว่าอีกฝ่ายหนึ่งมีเหตุที่จะฟ้องหย่า
ได้ ฝ่ายที่รู้อยู่ก่อนแล้วจะกลับมาฟ้องหย่า เห็นว่าควร
บัญญัติว่าเหตุห้ามฟ้องหย่าตามมาตรา 1516 (1) (2) (3)
(6) (7) (9) (10) ด้วย

(3) นอกจากนั้นแนวทางในการแก้ไขประมวลกฎหมาย
แพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 น่าจะเหมาะสมอีกประการ
หนึ่งก็คือ ควรกำหนดเป็นเงื่อนไขการฟ้องหย่าไว้ว่าเมื่อ
สามีภริยาฟ้องคดีขอหย่า ศาลจะต้องมีคำสั่งให้สามี
ภริยาแยกกันอยู่เป็นช่วงระยะเวลาหนึ่งตามที่ศาล
เห็นสมควร และในระหว่างที่แยกกันอยู่นั้นศาลจะต้อง
พยายามหาทางไกล่เกลี่ยให้สามีภริยาคืนดีกัน หากสามี
และภริยายังไม่สามารถกลับคืนดีกันได้ ก็ให้ศาลนำคดี
ฟ้องหย่าขึ้นพิจารณาสืบพยานตามปกติต่อไป

6. กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้นับแต่เริ่มแรกจนกระทั่ง
สำเร็จดังที่ปรากฏ ผู้เขียนได้รับความกรุณาเป็นอย่างยิ่ง
จากนายเอกหญิง ดร.ศรียา จำปาทองที่กรุณาเป็น
อาจารย์ที่ปรึกษา และให้คำแนะนำในเรื่องต่างๆ ทั้ง
แนวคิด หลักการ ประเด็นและมุมมองใหม่ๆ ใน
การศึกษา ทำให้ผู้เขียนมีแนวทางในการศึกษาและ
มองเห็นถึงประเด็นปัญหาต่างๆ เพื่อค้นคว้าให้ได้
ข้อมูลที่ครบถ้วนยิ่งขึ้น รวมทั้งตรวจและชี้แนะแนวทาง
เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ จนสารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จ
ลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อย ซึ่งผู้เขียนขอกราบ
ขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้ ส่วนความบกพร่อง
ของงานวิจัยฉบับนี้ ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

7. เอกสารอ้างอิง

กัทร กำประเสริฐและสุเมธ จานประดับ.(2547).

ประวัติศาสตร์กฎหมายไทยและระบบ

กฎหมายหลัก. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

คำพิพากษาฎีกาที่ 1633/2542

คำพิพากษาที่ 55/2465

จันทกร อ่อนมนิสอน. (2554). เหตุหย่าที่เกิดจาก

ความผิดของกลุ่มสมรส: ศึกษากรณีสามีภริยา

ประพฤติชั่วอย่างร้ายแรงในกฎหมาย

ครอบครัวไทยและลาว. วิทยานิพนธ์นิติ

ศาสตร์ มหาวิทยาลัยบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชาติชาย อัครวินุรักษ์. (2552). คำอธิบายประมวล

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วย

ครอบครัวไทย.(พิมพ์ครั้งที่ 4).

กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

รัชชัย มิตรโกศล. (2551). เหตุหย่า: ศึกษากรณีการ

จงใจทิ้งร้าง. วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประสพสุข บุญเดช. (2554). คำอธิบายประมวล

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วย

ครอบครัว. (พิมพ์ครั้งที่ 19). สำนักอบรม

ศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.

มูหัมมัด บิน อิบรอฮีม บิน อับดุลลอฮ์ ฮัด. (2551).

การหย่า. สำนักงานความร่วมมือเพื่อการ

เผยแพร่และสอนอิสลาม.

สุภาวดี บุญญวงษ์. (2548). ผลกระทบจากการหย่า:

บาดแผลที่ต้องเยียวยา. วารสารศึกษาศาสตร์

มหาลัยทักษิณ

สำนักงานสถิติแห่งชาติ.(ออนไลน์).สืบค้นจาก:

<http://service.nso.go.th/nso/web/statseries/statseries02.html> (21 มีนาคม 2558)